

vstupu. Soud musí neprodleně informovat bezpečnostní orgán o podání návrhu na vydání předběžného opatření podle § 382b EO.

Povolení předávání (osobních údajů)

§ 56.

- (1) Bezpečnostní orgány smějí – s výjimkou případů podle § 7, odst. 1, čl. 3 zákona o ochraně dat a § 57 odst. 3 – předávat osobní údaje jen
 1. ...
 6. příslušným zařízením na ochranu obětí (§ 25, odst. 2), je-li to pro ochranu ohrožených osob nezbytné;
 7. ...

Ostatní správní přestupky

§ 84.

- (1) Kdo
 1. ...
 2. nedodrží podle § 38a odst. 2 zákaz vstupu nebo
 3. ...dopouští se správního přestupku, bude potrestán peněžní pokutou až do výše 360 euro, v případě nedobytnosti odnětím svobody až na dva týdny.

4.2. NAŘÍZENÍ EXEKUCE

RGBl. č. 79/1896 ve znění BGBl. I č. 147/1999

Ochrana před násilím v rodině

§ 382b.

- (1) Soud může osobě, která blízkému rodinnému příslušníkovi fyzickým útokem, hrozbou fyzického útoku nebo chováním vedoucím ke značné psychické újmě na zdraví činí další soužití nepřijatelným, na její žádost
 1. nařídí opuštění bytu a jeho bezprostředního okolí a
 2. zakázat návrat do bytu a jeho bezprostředního okolí, pokud slouží byt pro uspokojení nezbytné potřeby bydlení navrhovatele.
- (2) Soud může osobě, která blízkému rodinnému příslušníkovi fyzickým útokem, hrozbou fyzického útoku nebo chováním vedoucím ke značné psychické újmě na zdraví činí další soužití nepřijatelným, na její žádost
 1. zakázat pobyt na přesně určených místech a
 2. nařídí neseťkávat se a nenavazovat kontakt s navrhovatelem, pokud to není v rozporu se závažnými zájmy odpůrce.
- (3) Blízcí příbuzní jsou ve smyslu odst. 1 a 2:
 1. a) manžel/ka a druh/družka,
 - b) sourozenci a příbuzní v první linii, včetně adoptivních dětí a dětí svěřených do pěstounské péče jakož i adoptivních rodičů a pěstounů,
 - c) manželé a manželky a druhové a družky osob vyjmenovaných pod písm. b,
 2. a) příbuzní v první linii, včetně adoptivních dětí a dětí svěřených do pěstounské péče jakož i adoptivních rodičů a pěstounů, manžela nebo druha, jakož i
 - b) sourozenci manžela nebo druha, pokud žijí s odpůrcem ve stejné domácnosti nebo v ní žili v posledních třech měsících před podáním žádosti.
- (4) Předběžné opatření lze vydat podle odst. 1 nebo 2 nezávisle na dalším trvání společné domácnosti stran a také nezávisle na rozvodovém řízení, zrušení manželství nebo na prohlášení man-

želství za neplatné, na řízení o dělení manželského majetku a manželských úspor nebo na řízení pro objasnění oprávnění užívání bytu, nesmí však, pokud nebylo zahájeno řízení, ve kterém má být toto opatření učiněno, přesáhnout celkem tři měsíce.

Řízení a nařízení

§ 382c.

- (1) Slyšení navrhovatele před vydáním předběžného opatření podle § 382b odstavce 1 nelze provést zvláště v případě bezprostředně hrozícího nebezpečí dalšího ohrožení ze strany odpůrce. To může vyplynout především ze zprávy bezpečnostních orgánů, kterou si musí soud z moci úřední obstarat; bezpečnostní orgány mají povinnost tyto zprávy neprodleně soudům předat. Je-li však návrh podán bez zbytečného odkladu po zákazu vstupu (§ 38a odst. 7 SPG), musí být neprodleně odpůrci doručeny.
 - (2) Příkaz na opuštění bytu, nepodá-li navrhovatel jiný návrh, musí odpůrci doručit výkoný orgán při provádění výkonu. Navrhovatel musí být tato doba sdělena.
 - (3) S obsahem rozhodnutí, ve kterém je rozhodnuto o návrhu na vydání předběžného opatření podle § 382b, a s rozhodnutím, kterým se předběžné opatření ruší, musí být rovněž bezodkladně vyzooměni
 1. ředitelství spolkové policie s místní působností, v ostatních případech místně příslušný krajský správní orgán jako bezpečnostní orgán,
 2. je-li jedna ze stran nezletilá, také místně příslušné sociální zařízení pro mládež.
 - (4) Oznamil-li odpůrce orgánům veřejné bezpečnostní služby z titulu vykazání z bytu podle § 38a, odstavce 3 SPG místo pro uložení, platí toto pro soudní řízení jako místo pro uložení. Opo-
menul-li odpůrce provést toto oznámení i přes upozornění na právní následky, mohou být doručení v řízení o předběžném opatření prováděna bez předchozího pokusu o doručení uschováním až do oznámení místa uložení (§§ 8 a 23 zákona o doručení).

Výkon

§ 382d.

- (1) Předběžná opatření podle § 382b jsou z moci úřední nebo na návrh okamžitě vykonatelná.
 - (2) Orgán provádějící výkon rozhodnutí musí vykázat odpůrce z bytu a odebrat mu veškeré klíče od bytu a složit je do úschovy u soudu. Je povinen poskytnout odpůrci možnost vzít si své osobní cennosti a doklady jakož i ty věci, které slouží k jeho osobní potřebě nebo výkonu jeho povolání.
 - (3) Při nepřítomnosti odpůrce při výkonu je orgán provádějící výkon rozhodnutí povinen mu na jeho žádost poskytnout příležitost vyzvednout si během dvou dnů své věci z bytu ve smyslu odst. 2. Na toto právo musí upozornit odpůrce orgán provádějící výkon rozhodnutí zanecháním zprávy na dveřích bytu.
 - (4) Soud může také pověřit úřady bezpečnostních orgánů výkonem předběžného opatření podle § 382b odst. 1 prostřednictvím orgánů veřejné bezpečnostní služby, které má k dispozici. V tomto případě jsou tyto orgány provádějící výkon rozhodnutí na vyžádání žadatele vždy povinny vytvořit stav v souladu s § 382b odst. 1, a to pravomocí vydávat rozkazy a donucovací prostředky, a zpravit o tom soud, který předběžné opatření vydal.

KE STARÝM CÍLŮM NA NOVÝCH CESTÁCH BERLÍNSKÝ INTERVENČNÍ PROJEKT PROTI DOMÁCI MU NÁSILÍ

INES MEYER, koordinátorka projektu BIG e. V., Berlín¹⁾

Jsem velmi ráda, že jsem dostala příležitost představit vám Berlínský intervenční projekt proti domácímu násilí a děkuji vám srdečně za pozvání.

Náš intervenční projekt se hlavně soustředí na téma spolupráce. Toto heslo získává i v Evropě stále více na významu, protože srůstání Evropy může být úspěšné, jen když spolu budeme komunikovat a kooperovat a přitom budeme zvládat i otevření zkušenostem z ostatních zemí.

I my jsme se intenzivně zabývali zkušenostmi jiných zemí, než jsme vypracovali koncepci intervenčního projektu. Přitom jsme především hleděli na angloamerickou oblast. K dalšímu kroku kupředu nám silně napomohla i výměna zkušeností s intervenčními projekty v německy mluvících zemích a na nejrůznějších konferencích EU k tématu domácí násilí.

Předložím vám výsledky našich zkušeností z předcházejících šesti let. Spolkový vzorový projekt byl po celou dobu vědecky doprovázen. Zprávu WIBIG,²⁾ která podtrhuje mnou popsané body, je dobré si prostudovat. Obšrný popis projektu se nalézá i na domovské stránce BIG³⁾ v rámci projektové dokumentace zveřejněné Spolkovým ministerstvem pro otázky žen.⁴⁾

1. RÁMCOVÉ PODMÍNKY:

Koncepce Berlínského intervenčního projektu je založena na následujících cílech a strategiích:

- ▶ koordinované a kooperativní činnosti všech zúčastněných;
- ▶ uskutečnění cílené právní politiky, ve které jde na jedné straně o důslednou realizaci a na druhé straně o další rozvoj doprovodného práva;
- ▶ vytvoření rámcových podmínek, které zajišťují obšrnou ochranu žen a jejich dětí;
- ▶ sladění společných cílů ve všech orgánech intervenčního projektu, tzn. zefektivnění ochrany postižených žen a jejich dětí a zároveň převzetí odpovědnosti pachatele.

Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež a správa pro práci, sociální otázky a ženy Berlínského senátu aktivně podporují tyto snahy a umožnily financování spolkového vzorového projektu, který úspěšně funguje již šest let. Financováno je i koordináční středisko, ve kterém zpočátku pracovalo 5 koordinátorek a dnes 4 koordinátorky a jedna administrativní síla. Koordináční tým je složen interdisciplinárně z právníček a diplomovaných pedagožek.

1) Autorka pracuje od roku 1996 jako koordinátorka Berlínského intervenčního projektu proti domácímu násilí.
Kontakt: bigteam@snaifu.de; Adresa: BIG-Koordinierungsstelle, Paul-Lincke-Ufer 7d, D-10999 Berlin, Tel.-Nr.: 0049-(30)-61709100

2) Práce Berlínského intervenčního projektu je vyhodnocována doprovodným výzkumem intervenčních projektů (WIBIG).
Kontakt: www.wibib.uos.de

3) Homepage: www.bigberlin.org

4) Dokumentaci můžete získat zdarma pod č. článku 3650 prostřednictvím Spolkového ministerstva pro záležitosti žen.
Telefon: 0049-(180)-5329329

2. ÚKOLY KOORDINAČNÍHO STŘEDISKA

Stěžejní úkoly koordináčního střediska se v minulých letech změnily. První rok byl charakterizován tak zvanými pěti K:

1. podporovat komunikaci mezi zúčastněnými;
2. vybudovat kooperační struktury;
3. objasnit komplexnost tématu;
4. postupovat koncepčně při řešení návrhů a
5. dosáhnout konsenzu o vypracovaných návrzích.

Jelikož se dosud spolupráce v oblasti domácího násilí týkala jen jednotlivých bodů a v tehdejší době v Německu ministerstva spravedlnosti a vnitra necítila nezbytnost podniknout další akce, bylo nutné vyhledat partnery kooperace a vybudovat nosné kooperační orgány a struktury. Bylo tedy třeba uskutečnit mnoho přesvědčovací práce a návštěv, aby bylo možné pro spolupráci získat např. senátorky a senátory nebo pracovníky/pracovnice správních orgánů. Jako prvořadý, ústřední, komunikační a rozhodovací orgán byl vytvořen Kulatý stůl, který v prvním roce zasedal celkem devětkrát.

V druhé projektové fázi od roku 1996 do roku 1999 bylo nutné vytvořit, řídit a koordinovat odborné skupiny složené interdisciplinárně pro sedm pracovních oblastí, jako je policejní intervence, trestní právo, občanské právo, nabídky podpory pro ženy, děti a mladistvé, přistěhovalkyně a pachatele. Sedm odborných skupin během 3 let prodiskutovalo a vypracovalo četná opatření, jež byla všechna uskutečněna nebo jsou uskutečňována v současnosti. V odborných skupinách pracovaly/i pracovnice/pracovníci administrativních institucí, úřadů, projektů na ochranu žen a dětí, soudů, státního zastupitelství, policie a právníčky.

Třetí fáze projektu je charakterizována tématy jako monitoring/clearing a implementace. Tak se třeba prověřuje účinnost opatření, která již byla prakticky realizována. Jedním z pracovních výsledků je například policejní návod s detailním popisem toho, jak má být proveden policejní zásah v případě domácího násilí, na co je třeba dbát a o čem musí být žena informována. Na základě dotazování obyvatel azylových domů pro ženy nebo policistů/policistek se zjišťuje, zda jsou pracovní výsledky prakticky aplikovány a zda skutečně zlepšují ochranu postižených žen a jejich dětí.

Implementace znamená, že část úkolů koordináčního střediska je předána kooperačním partnerům, což je nyní díky vznikajícím kooperačním strukturám možné. Například policie i resort spravedlnosti zajišťují stály sběr a vyhodnocování statistických dat o četnosti zásahů, resp. trestních řízení v souvislosti s domácím násilím.

3. PODMÍNKY A PRÁCE V KOORDINAČNÍM STŘEDISKU

Podmínky nezbytné pro fungování koordináčního střediska jsou plasticky popisovány v závěrečné zprávě doprovodného vědeckého výzkumu intervenčního projektu:

1. Koordináční středisko potřebuje jasné pracovní zadání a jednoznačný profil požadavků, aby mohlo převzít svou roli moderátora a zprostředkovatele v případě konfliktů.
2. Koordináční tým by měl být obsazen interdisciplinárně. Zastoupené disciplíny by měly pokud možno odpovídat nejdůležitějším kooperujícím profesím.
3. Koordinátorky by měly být kvalifikované a profesně zdatné, aby při vzájemné kooperaci byly akceptovány. Jejich úkolem je vždy znovu zdůrazňovat komplexnost tematiky, a tak plnit svůj úkol řídicí síly.
4. Měly by důsledně sledovat pragmatické cíle, ale navíc neztrácet z očí ani střednědobé cíle dané procesem a vždy znovu práci projektu vracet k jeho nadřazené misi.⁵⁾

5) WIBIG, „Modely kooperace proti domácímu násilí“, str. 329/330

☼ V Berlíně pracovní zadání stanovuje Kulatý stůl. Kulatý stůl koncem prvního roku schválil celý balík úkolů, které mají být propracovány v následujících letech.

Kulatý stůl byl obsazen nejvyššími zástupci rozhodujících subjektů Spolkové země Berlín. Jelikož se v případě Berlína jedná o městský stát, jsou to senátoři/senátorky nebo státní tajemníci/tajemnice pro záležitosti žen, spravedlnost, sociální otázky, zdravotnictví a mládež, Zemská komise proti násilí a také zástupkyně zařízení pro ženy a děti. Osobně se téměř všech zasedání zúčastnila i spolková ministryně.

Dalším předpokladem pro práci Kulatého stolu byla dohoda o způsobu schvalování. Veškerá rozhodnutí byla konsenzuální, což bylo založeno na naprosté jistotě, že všichni musí být přesvědčeni o správnosti všech opatření, protože tím se podstatně zvýší efektivita a ochota realizovat je. Kromě toho není možné, aby jeden z resortů učinil nějaká opatření bez toho, aby se to dotklo ostatních resortů.

4. STRUKTURA PROJEKTU

Struktura projektu se v minulých letech neustále měnila a vyvíjela. A to jak z hlediska počtu zúčastněných, jenž stoupl z cca 30 na více než 150 osob v současnosti, tak i co do počtu orgánů, který vzrostl ze dvou na 25.

Nejdříve existovalo jen jedno koordinační středisko, Kulatý stůl a plénum spolku BIG e. V.

V druhé fázi projektu bylo vytvořeno sedm interdisciplinárně obsazených odborných skupin. Pracovní výsledky odborných skupin byly předkládány Kulatému stolu k rozhodnutí s prosbou o realizaci. Na následujícím zasedání Kulatého stolu podávaly/podávali různé/různé zástupkyně/zástupci zprávy o stavu realizace ve svém resortu.

V třetí fázi projektu byly vytvořeny nové orgány. V pěti i nadále existujících odborných oblastech – policie, trestní právo, občanské právo, děti a náklady podpory pro ženy – obsah práce a strukturu určoval interdisciplinárně obsazený řídicí orgán. Konkrétní pracovní úkoly jsou zpracovávány v pracovních podskupinách, navrhovaná opatření jsou posuzována řídicím orgánem a poté předkládána Kulatému stolu. Koordinaci řídicích orgánů přebírají koordinátorky. Zajišťují rovněž tok informací mezi různými pracovními oblastmi. Pracovní skupiny jsou řízeny účastnicí/účastnicemi řídicích orgánů.

5. SCHOPNOSTI ZESÍTĚNÍ

Aby bylo možno úspěšně kooperovat, je zapotřebí ochoty, otevřenosti i určitých schopností, které Eichler a Schirmacher⁶⁾ ve svém výzkumném projektu „Mírová praxe a každodenní násilí“ nazvali schopnostmi zesíťování. Zahrnují:

- ▶ ochotu vcítit se do způsobu myšlení a kódů jednání, které jsou nám profesně cizí;
- ▶ rozvíjení produktivní formy styku v interdisciplinárním rámci;
- ▶ schopnost zachytit podněty z hlediska změn ve vlastním zařízení;
- ▶ využívání a rozšiřování akčního prostoru, chuť ke změně beze strachu z odporu;
- ▶ schopnost odpor pojmenovat a nalézt alternativy;
- ▶ schopnost sebehodnocení s ohledem na skutečně dosažené změny v zájmu dotčených osob.

Koordinátorky měly za úkol dát do pohybu proces zesíťování a udržet ho v chodu. Obzvláště na počátku druhé projekční fáze bylo nutné získat pro spolupráci mnohé osoby z různých profesních oblastí. Soudce/soudkyně, policisty/policistky, právníky/právníčky, pověřenkyně pro záležitosti žen a cizinecké otázky, lékaře/lékařky a pracovnice projektů proti násilí, abych jako příklad uvedla jen několik skupin profesí. Po první fázi poznávání šlo o to, skupinu podpořit při hledání spo-

lečného jazyka a vypracování návrhů řešení evidovaných problémů. Motivace účastníků z různých odborných pracovních skupin byla zvyšována na základě rychlého schválení prvních opatření, např. cíleného sběru dat v policejním ředitelství nebo financování dalšího vzdělávání na téma domácího násilí pro příslušníky policie a spravedlnosti.

Jednotlivé expertky sloužily také jako multiplikátorky ve svých vlastních profesních skupinách. Z tohoto důvodu bylo čím dál tím jednodušší získávat pro spolupráci další osoby. Samozřejmě se při zasedáních občas i halasilo. Projevovaly se problémy ve vzájemném pochopení obzvláště mezi právníčkami a sociálními pedagožkami, rozdílností a napětí, ale i legrace a radost ze společně dosažených pracovních výsledků. Na základě dlouholeté spolupráce byly navázány profesní kontakty a zlepšilo se chápání způsobu práce ostatních profesních skupin.

6. PRACOVNÍ VÝSLEDKY INTERVENČNÍHO PROJEKTU

V odborných skupinách byly během hlavní fáze dosaženy následující pracovní výsledky. V současnosti se pracovní výsledky zkoumají, aby se zjistilo, zda vedly ke zlepšení intervenční praxe.

a) Interdisciplinární pracovní výsledky

aa) Sběr dat

V Německu zatím neexistuje žádné podrobné zjišťování a dokumentování rozměrů domácího násilí. Proto všechny odborné skupiny nejdříve vyhodnocovaly stávající údaje a poté rozhodly o dalším širším sběru.

V Berlíně neexistovaly žádné údaje o četnosti policejních zásahů kvůli domácímu násilí. Ve vlastním zájmu policie proto bylo mocí přesněji analyzovat, jak silně ovlivňuje domácí násilí běžnou každodenní práci policie. Proto byly v jednom ze sedmi berlínských ředitelství pro 590 000 obyvatel/obyvatelek po tři měsíce zjišťovány a vyhodnocovány policejní zásahy v důsledku domácího násilí. Čísla vykreslila jednoznačný obrázek. Každý den v týdnu došlo průměrně k 5 až 7 zásahům. V přepočtu na celý Berlín vychází na každý den cca 35–45 zásahů, tzn. ročně asi 12–14 000.

Ani v trestně-právní oblasti se doposud nesbíraly údaje podle vztahu pachatele a oběti. To se změnilo tím, že senátní správa pro spravedlnost rozhodla v rámci státního zastupitelství zřídit zvláštní oddělení pro domácí násilí. Čísla překonala veškerá dosavadní očekávání, ročně se jen ve státním zastupitelství zpracovává více než 6000 řízení.

bb) Vzdělání a další vzdělávání

Důležitým krokem ke zlepšení postupu v souvislosti s domácím násilím představuje další vzdělávání koncipované, organizované a prováděné BIG. Vše začalo 1,5 hodinovými učebními jednotkami na zemské policejní škole. Nyní se v systému teamteachingu uskučejí jedno a dvoudenní kurzy dalšího vzdělávání pro ochrannou službu policie, kriminální policii a řídicí síly. Teamteaching v tomto případě znamená, že spolupracovnice/spolupracovníci policie tyto kurzy dalšího vzdělávání organizují společně se zástupci/zástupkyněmi státního zastupitelství a pracovníky projektu.

Pro soudce a soudkyně i pro státní zástupce a zástupce u obvodního soudu byla vypracována koncepce dvoudenního kurzu o domácím násilí. Pozornost těchto kurzů se soustředí předev-

Ines Meyer, koordinátorka projektu BIG e. V., Berlín

6) Susanne Eichler, Gesa Schirmacher; 1998, Mírová praxe a každodenní násilí – předpoklady meziinstitucionální spolupráce pro snížení násilí ve vztahu pohlaví, ještě nezveřejněná závěrečná zpráva stejnojmenného výzkumného projektu univerzity Osnabrück.

7) Informační publikace „Vaše právo při domácím násilí“ (v němčině a turečtině) je možné objednat u BIG po zaslání poštovních známek v hodnotě 3,- DM.

ším na informace o rozměrech, dynamice a důsledcích domácího násilí, strategiích a nebezpečnosti pachatelů i na nácvik rozhovorů při výsleších svědkyň. Při teamteachingu také právnička a diplomovaná pedagožka zajišťují další vzdělávání v právní oblasti. Pro pracovnice úřadu pro otázky mládeže byl připraven další běh školení. Na podzim se uskutečnil první pilotní seminář v jednom z Berlínských úřadů pro mladistvé. I pracovnice poradenských středisek a horké linky BIG byly obšírně vyškoleny. Při výběru přednášejících bylo možné získat experty a expertky zúčastněné na projektu, takže jsme mj. měli jako přednášející i státní zástupkyni, advokátku a pracovníci zemské policejní školy.

cc) Informační materiály pro postižené ženy

Pro všechny odborné oblasti byly navrženy informační materiály, které postiženým ženám poskytují informace o dalších krocích a možnostech.⁷⁾ Všechny materiály byly publikovány i v turečtině. Snažíme se o zveřejnění v dalších jazycích.

b) Tři příkladné, specifické odborné pracovní výsledky

aa) oblast policie

Odborná skupina policie vypracovala návod pro policejní zásahy v případě domácího násilí, který byl téměř doslova převzat i ostatními spolkovými zeměmi. Návod byl celoplošně rozdělán do všech policejních okrsků. Z analýzy úvodní fáze vyplynulo, že policie pocítuje velké nejistoty co do úkonů a opatření, která smí být uplatněna, a také zvláštností, jež musí být zohledněny při zásahu v souvislosti s domácím násilím. Zadání při zásahu se dnes již nazývá domácí násilí a nikoli rodinné hádky. Slouží to vlastnímu zajištění policistek a policistů, protože se ukázalo, že právě v případě domácího násilí je riziko zranění zasahujících policistů/policistek obzvláště vysoké. V návodu se však přesně popisuje i vstup do bytu, oddělení dotazování oběti a pachatele a zajištění důkazů (např. fotografie nejen zraněné, nýbrž i místnosti).⁸⁾

bb) oblast občanského práva

V občanskoprávní oblasti vládne obzvláště velká potřeba informací i změn. Mnohé ženy nejsou dostatečně informovány o svých občanskoprávních ochranných možnostech, mnohé advokátky/advokáti se v těchto žádostech nevyznají a mnohé soudkyně/soudci nechápou jejich bezodkladnost. Po analýze stávajícího stavu se odborná skupina rozhodla, že je nezbytné nutné provést změnu zákonných podkladů pro ochranná nařízení na základě problémů s dokazováním a výkonem rozhodnutí. Jelikož změna spolkových zákonů představuje dlouhodobý proces, a přitom by aplikace nejnovějších právních předpisů už dnes mohla mnohým ženám pomoci, pracovala odborná skupina dvoukolejně.

Nejdříve byly navrženy vzorové žádosti o přechodnou právní ochranu, které se týkají přírknutí manželského bytu a uložení ochranných opatření a ženám mohou usnadnit předložení žádosti u soudu. Vzorové žádosti jsou volně přístupné ve střediscích projektů proti násilí, u advokátek/advokátů a v úřadech obvodních a rodinných soudů.⁹⁾

Odborná skupina paralelně pracovala na návrhu zákonné iniciativy podle vzoru rakouského zákona o ochraně proti násilí, který byl odborně veřejnosti představen na odborném semináři v květnu 1999. Poté iniciativu převzalo Spolkové ministerstvo spravedlnosti a vypracovalo vládní návrh tzv. zákona o ochraně proti násilí,¹⁰⁾ který byl Německým spolkovým sněmem přijat 8. listopadu a k 1. lednu 2002 vstoupil v platnost. Návrh zákona explicitně zohledňuje návrhy vypracované BIG.

8) Návodů a všechny další výsledky vypracované v rámci intervenčního projektu budou v brzké době zveřejněny ve svazku materiálů Spolkového ministerstva pro záležitosti žen a mohou být zdarma objednány na telefonu 0049 (180)-5329329.

9) Vzorové žádosti „Občanskoprávní ochranná opatření v případě domácího násilí“ můžete zdarma získat na Spolkovém ministerstvu pro záležitosti žen, podklady k rovnoprávnosti 80/2000, telefon: 0049-(180)-5329329

10) Tiskovina Spolkového sněmu 14/5429.

cc) oblast nabízené podpory

Ústředním tématem odborné skupiny byla příprava koncepce telefonické horké linky. Horká linka je od listopadu 1999 dosažitelná pod jedním ústředním číslem od 9.00 do 24.00 hodin. Jedná se o moderní, nízkoprahovou, a tedy další nabídku. Horká linka usnadňuje přístup k různým zařízením ve městě. Pracovnice v akutních nouzových případech nabízejí krizovou intervenci. Od května 2001 může ženu, pokud si to sama přeje, doma navštívit mobilní intervenční tým. Navázání kontaktu proběhne zpravidla přes policistku činnou v dané lokalitě, která se zúčastnila zásahu. Ženy jsou informovány o nabízené pomoci a právních možnostech. Horká linka nabízí informace nejen postiženým ženám, ale i sousedům, rodinným příslušníkům, policii, orgánům spravedlnosti a dalším osobám podlejších se na intervenčním procesu.

7. VÝHLED

Zkušenosti z Berlína ukazují, že snižování domácího násilí je velmi dlouhodobý proces a všichni na intervenci zúčastnění potřebují dostatek času. Zapojením profesionálního koordinačního střediska však mohou být procesy urychleny a ztráty v důsledku určitých tření sníženy. Intervence v případě domácího násilí se ze strany státních organizací, jako je policie, spravedlnost, úřady pro mladistvé, v Berlíně zásadně zlepšila a změnila. Zpětné informace obyvatel azylových domů pro ženy a horké linky BIG to prokazují.

Doufám, že tyto a jiné pozitivní vývoje budou dále podporovány a popoháněny kupředu a přeji nám, aby boj proti domácímu násilí zůstal celoevropským tématem.

INSTITUCIONÁLNÍ REAKCE NA DOMÁCÍ NÁSILÍ VE SPOLKOVÉ REPUBLICĚ NĚMECKO

GABRIELA ILLIGENS, Senát města Berlín

Jsem velmi ráda, že jsem byla pozvána na dnešní seminář o domácím násilí v České republice, a ráda bych vám za to poděkovala. Mým cílem je poskytnout krátký přehled o situaci v oblasti násilí vůči ženám ve Spolkové republice Německo a o širších perspektivách v souvislosti s domácím násilím z institucionálního pohledu.

Společenská diskuse o tomto tématu probíhala ve Spolkové republice Německo v několika stupních a v různém sledu se věnovala nejrozličnějším aspektům násilí. (Pod pojmem násilí v této souvislosti chápu narušení tělesné a duševní integrity člověka jinou osobou. K násilí ve vztahu dvou pohlaví patří jak sexuální přehmaty, tak i všechny ostatní druhy ublížení, ke kterým může dojít v intimním vztahu.)

V listopadu 1976, tedy přesně před 25 lety, byly v Berlíně a v Kolíně nad Rýnem zřízeny první dva azylové domy pro ženy jako první reakce na společenskou diskusi o tématu násilí vyvolanou ženským hnutím. První berlínský azylový dům pro ženy byl jako vzorový projekt společnými silami podporován tehdejší Spolkovým ministerstvem pro rodinu a Zemskou vládou v Berlíně. Následně vznikaly všude ve Spolkové republice Německo azylové domy pro ženy – na venkově, ve městech, jako samostatná zařízení a jako zařízení spolků.

V roce 1977 začaly všude v Německu fungovat nouzové telefony pro znásilněné ženy, následovala zařízení pro sexuální zneužívání dívek. Zde bych jako příklad chtěla uvést Wildwasser, e. V., Berlín, z roku 1987 (první iniciativy Wildwassera v roce 1983). Od počátku odtabuizování násilí vůči ženám byla tedy v systematickém sledu zřízena široká síť nabídek pomoci pro různé formy násilí a ženy a dívky postižené tímto násilím.

V této souvislosti bych chtěla zdůraznit, že mezi nabídkami v důsledku domácího a sexuálního násilí až po zřízení prvních nabídek pomoci kvůli sexuálnímu týrání dívek uběhlo deset let.

Po politických změnách v roce 1989 vznikly v rychlém sledu azylové domy pro ženy a jiné nabídky pomoci pro ženy, dívky a děti ohrožované násilím i v nových spolkových zemích. Dnes ve Spolkové republice Německo existuje asi 400 azylových domů pro ženy, které ročně vyhledá asi 45 000 žen a jejich dětí.

V Berlíně se ročně jedná o přibližně 2000 žen a dětí, které vyhledají a nalézají ochranu, pomoc a radu v šesti azylových domech pro ženy a více než čtyřiceti skrytých krizových ubytovnách. Podle nejnovějších poznatků policie v Berlíně odhaduje na 16 000 policejních případů domácího násilí ročně. V minulém roce bylo téměř 800 žen a stejně množství dívek ohroženo sexuálními přehmaty.

Tato čísla na jedné straně naznačují, že pro mnohé ženy dnes více než dříve existuje možnost nalézt podporu, a tak prolomit kruh násilí, na druhé straně však také jasně vykrslují stále ještě hrozivé dimenze násilí na ženách a podtrhují zřetelně, že dosud nedošlo k efektivnímu snížení tohoto násilí.

Chápání násilí v soukromé sféře jako téma vnitřní bezpečnosti, jako porušení práv, jež by mělo být pronásledováno v rámci úkolů státu, resp. v rámci státního monopolu, se ale ještě ani v mi-

nulosti, ani v současnosti neprosadilo natolik, že by už došlo k citelnému snížení násilí. (V reprezentativní studii výzkumného ústavu Dolního Saska bylo zjištěno, že víc než 50 % dotazovaných žen se v období pěti let stalo obětmi sexuálního i fyzického násilí. Tolik jen k pochopení příp. jako doplňková informace, kterou však ale jistě také máte.)

Na tomto pozadí a v souvislosti se skutečností, že se hnutí proti násilí v prvních dvaceti letech primárně orientovalo na oběti, které byly společností „kvazispravovány“, a přitom nebyly rozvíjeny dlouhodobější celospolečenské strategie na snižování násilí, zorganizovala v roce 1993 senátní správa pro práci a ženy odborný seminář „Řekni, kde ti muži jsou“. Byl to prvopočátek změny paradigmatu v práci proti násilí, která do centra státních a institucionálních snah postavila prevenci domácího násilí ve Spolkové republice Německo a Berlíně. Šlo především o to, abychom se déle nevyčerpávali nabídkami pomoci a ubytování pro postižené ženy a děti, nýbrž abychom svůj pohled zaměřili také na pachatele a konání státu.

Natrválo měl být změněn neuspokojivý stav, kdy trestné činy v soukromí často z nejrůznějších důvodů byly pronásledovány jen nedostatečně, a proto pachatelé ani při opakovaných trestných činech v oblasti domácího násilí nemuseli téměř vůbec počítat se sankcemi. Modely z ostatních zemí a především z USA představené na odborném semináři a prověřené z hlediska přenosnosti ukázaly, že prosazovaná změna paradigmatu se v praxi může prosadit jen díky podstatně lepší spolupráci všech zúčastněných institucí a zařízení i změnou právních rámcových podmínek. Paralelně rovněž v roce 1993 začala iniciativa berlínských projektů proti násilí a angažovaných jednotlivců, kteří se sloučili do zapsaného spolku Násilí proti ženám (BIG e. V.) a stali se zřizovateli nového intervenčního projektu. (Paní Meyer vám v navazující přednášce představí cíle, úkoly, způsob práce a výsledky BIGu.)

Zřízením Berlínského intervenčního projektu proti domácímu násilí (BIG) v roce 1995 jako modelového projektu podporovaného společnými silami Spolkovým ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mládež (BMFSF) a senátní správou pro práci a ženy byla zahájena široká novodobá práce proti násilí a bylo dosaženo značných úspěchů. Vedle mnoha změn v Berlíně při praktickém zacházení s domácím násilím došlo k zahrnutí důležitých výsledků berlínských aktivit do úprav nového zákona o ochraně proti násilí a do formulací akčního plánu boje proti násilí na ženách na všech úrovních, který v roce 1999 přijala spolková vláda (prevence, zákonodárství, zesílení, práce s pachateli i s veřejností jakož i mezinárodní spolupráce). Berlín tím dokázal i nadále obhájit svou „institucionální průkopnickou roli“ v otázkách boje proti domácímu násilí od otevření prvního německého azylového domu pro ženy, a stanovil tím nová měřítka.

Hned od počátku projektu bylo jasné, že úspěšná široká reforma práce proti násilí v Berlíně rozhodnou měrou závisí na tom, zda se podaří získat všechny subjekty zúčastněné na tomto procesu jako aktivní partnery a partnerky. V roce 1996 jsme na tuto otázku mohli odpovědět pozitivně zřízením „kulatého stolu“ jako nejdůležitějšího rozhodovacího orgánu intervenčního projektu. Tak se podařilo dát do pohybu tvůrčí a inovační procesy, které již přinesly podstatně zlepšené situace žen postižených domácím násilím. (Zde ještě jednou odkazuji na přednášku p. Meyer.)

Ústředním výsledkem změny paradigmatu tudíž je, že se – i na spolkové úrovni – osvědčily institucionalizované kooperační svazky, jako je Berlínský intervenční projekt, což pomohlo posunout normy.

Chtěla bych zde uvést dva příklady, o kterých jsem se zmínila již dříve:

Tím, že paní Dr. Bergmann převzala BMFSF (na počátku Berlínského intervenčního projektu byla „naší“ senátorkou a v roce 1998 se stala ministryní pro záležitosti žen), bylo možno iniciovat dva „projekty“, které na institucionální úrovni Spolkové republiky Německo otevřely novou cestu:

- ▶ na jedné straně se jedná o akční plán spolkové vlády pro boj proti domácímu násilí (2);
- ▶ na druhé straně o „Zákon na zlepšení občanskoprávní ochrany v případech násilných

Gabriela Illigens, Senát města Berlín, oddělení práce, sociálních věcí a žen. Odbornice na inovaci ženské politiky a intervence v boji proti násilí.

činů a usnadnění přenechání bytu v držení manželů při rozchodu" (1).

K BODU 1:

Zákon o ochraně proti násilí se zakládá na návrhu zákona vypracovaném pracovní skupinou pro občanské právo Berlínského intervenčního projektu proti domácímu násilí (BIG), který byl představen a prodiskutován mj. při společném odborném semináři BMFSF a BMJ o občanskoprávních možnostech ochrany v případech domácího násilí.

Předložená nová úprava je založena na tom, že podle právoplatných předpisů je sice již nyní možné stanovit ochranná opatření (např. zákaz vstupu do společného bytu), ale v praxi se těchto možností sotva využívá kvůli dosavadní právní nejistotě soudů. Stejně neuspokojivá byla „stará“ úprava v občanském zákoníku týkající se přenechání bytu v držení manželů při odděleném způsobu života kvůli pojmu „závažná tvrdost“. Navíc neexistoval žádný obecný základní předpis tý-

kající se přenechání bytu v případech domácího násilí neoddaných párů.

Cílem předloženého zákona je odstranit tyto nedostatky a zlepšit občanskoprávní ochranu v případě trestných činů v domácím prostředí a také usnadnit přenechání bytu.

KRÁTCE K TĚMTO ÚPRAVÁM:

ČLÁNEK 1:

- ▶ Oběť má podle článku 1 § 1 zákona o ochraně proti násilí možnost dosáhnout v urychleném soudním řízení stanovení ochranných opatření proti pachateli. Ochranná opatření obsahují zákaz vstupu do společného bytu, ochrannou mlči, zákaz kontaktování i prostřednictvím telekomunikačních prostředků, zákaz přiblížení. Ochranná opatření proti pachateli mohou být požadována i v případě výhrůžek ublížení na životě, na těle, na zdraví a omezení svobody.
- ▶ V § 1 odst. 3 zákona o ochraně proti násilí byla skutková podstata rozšířena i na případy přechodného omezení svobodné vůle zapříčiněné osobou samotnou ve smyslu § 827 občanského zákoníku (čin v opilství), aby do zákona byl zahrnut i tento okruh pachatelů.
- ▶ V § 1 odst. 2 jsou zohledněny tzv. „případy Stalking“ jako forma narušení obecného osobnostního práva.
- ▶ Podle § 2 zákona o ochraně proti násilí může postižená osoba požádat o přenechání bytu, pokud s pachatelem vedla dlouhodobě společnou domácnost. V § 1 odst. 2 byl škrtnut neurčitý pojem o tvrdosti.

Přenechání bytu je časově omezené (max. 1 rok). V této době se musí pachatel zdržet všeho, co ztěžuje nebo znemožňuje přenechání bytu.

- ▶ Podle § 3 se zákon o ochraně proti násilí neaplikuje na děti nebo osoby v pečovatelském/poručnickém vztahu, protože zákon o ochraně proti násilí je podřízen speciálním předpisům.
- ▶ Trestně-právní úpravy přijaté v § 4 jsou vítány, protože na základě trestních předpisů je umožněn rychlý zásah policie při porušení ochranných opatření soudy.

ČLÁNEK 2:

- ▶ V článku 2 se mění § 1361b občanského zákoníku (předběžné přidělení bytu v držení manželů při rozchodu a rozvodu). Předpoklady zásahu byly zmírněny, pojem „závažná tvrdost“ byl změněn na „nepřiměřená tvrdost“. Závažnost činu je zohledněna jak v čl. 1 § 2, tak i v § 1361b občanského zákoníku. Kromě toho se již nevychází z ohrožení, nýbrž z omezení blahodárného života dítěte.

ČLÁNEK 3:

Zde se procesní právo zjednodušuje a zcela jednoznačně upravuje kompetence soudů pro otázky rodiny. Tyto soudy jsou kompetentní v těch případech, kdy strany v okamžiku předložení žádosti vedou dlouhodobou společnou domácnost nebo ji vedly 6 měsíců před předložením žádosti.

V následujících článcích 4, 5, 6, 7, 8, 9 a 10 jde o procesně-právní změny, které jsou nezbytné v rámci zákona o ochraně proti násilí (jako jsou změny občanského procesního práva, zákona o záležitostech dobrovolného soudnictví atd.).

Zákon o ochraně proti násilí předložený spolkovou vládou z hlediska ženské politiky vítáme, jelikož se začleňuje do celkové koncepce boje proti domácímu násilí na spolkové i zemské úrovni. Podle nového zákona budou občanské soudy v budoucnosti moci rozhodovat o uplatnění ochranných opatření, aby se zabránilo dalšímu ublížení oběti násilných činů v domácím prostředí. Soud může postiženě ženě na žádost poskytnout společný byt manželů k samostatnému užívání, přičemž pachatel nemá přístup do bytu a s bytem rovněž nesmí disponovat. Na základě opatření jsou chráněny i děti, které nadále mohou zůstat ve svém sociálním prostředí.

Návrh zákona byl Spolkovým sněmem schválen 9. listopadu a vstoupí v platnost začátkem příštího roku. Spolkové ministerstvo spravedlnosti plánuje při aplikaci zákona provést doprovodný průzkum.

K BODU 2:

Akční plán spolkové vlády v boji proti násilí na ženách byl zveřejněn v prosinci 1999. Obsahuje rozsáhlou komplexní koncepci boje proti mužskému násilí a jeho snižování v domácím prostředí a v obchodování se ženami. Na základě závazné interdisciplinární spolupráce všech zúčastněných institucí a projektů, zesílení nabídek pomoci a cílenou prací s veřejností se má podpořit další rozvoj preventivních intervenčních opatření. Stěžejní pozornost je věnována:

- ▶ prevenci;
- ▶ právu;
- ▶ kooperaci institucí a projektů;
- ▶ propojení nabídek pomoci do sítí;
- ▶ práci s pachateli;
- ▶ senzibilizaci odborníků a odborné veřejnosti jakož i
- ▶ mezinárodní spolupráci.

V rámci akčního plánu již byly zahájeny či uskutečněny podstatné kroky, jako např.:

- ▶ zřízení pracovní skupiny spolkového státu a jednotlivých spolkových zemí za účasti nejvýznamnějších ministerských konferencí (GFMK, Konference ministrů vnitra, ASMK), nevládních organizací, zemí a obcí jako řídicího orgánu pověřeného uskutečněním akčního plánu. Témata: sledování zákona o ochraně proti násilí, situace dětí ohrožených násilím a opatření dalšího vzdělávání;
- ▶ pokračování pracovní skupiny zabývající se obchodem se ženami. Témata: pomoc sociálním úřadům při aplikaci zákona o podpoře žadatelů o azyl pro oběti obchodo-

vání se ženami, pracovní povolení pro tyto ženy, rozšíření zákona o odškodnění obětí na oběti obchodování s lidmi;

- ▶ první dopis rodičům k otázce násill proti dětem;
- ▶ zřízení telefonu pro rodiče;
- ▶ platnost zákona o výchově bez násill od listopadu 2000;
- ▶ vybudování organizační jednotky pro postižené ženy;
- ▶ průzkum životní situace dívek a žen-cizinek (výsledky?);
- ▶ změna § 19 zákona o pobytu cizinců (tzn. samostatné právo na pobyt pro manželky po 2 letech nebo v případech nepřijatelné tvrdosti); poslední vývoj: zákon o přistěhování členů rodiny;
- ▶ vývoj regionálních akčních plánů;
- ▶ vzorový pokus policejního vykazání z bytu v Bádensku-Württembersku;
- ▶ vědecké sledování intervenčních projektů vzniklých ve Spolkové republice Německo;
- ▶ podpora intervenčního projektu ve Šlesvicku-Holštýnsku.

I na zemské úrovni se rozvoj a vypracování regionálních akčních plánů stěžejně soustředí na propojení zemských aktivit při boji proti násill vůči ženám. Ve dvou spolkových zemích již bylo dosaženo výsledku (Sasko-Anhaltsko a Meklenbursko-Předpomořansko). V Berlíně se náš předložený návrh právě nachází ve fázi schvalování. Vztahuje se na následující oblasti: zákonné rámcové podmínky (např. policejní vykazání z bytu), získávání dat a statistika, vzdělávací opatření a další vzdělávání, informační práce s veřejností, zahájení prevence na okresní úrovni, práce s pachateli, opatření v oblasti práce s dětmi a mládeží, zlepšení zdravotního zajištění, rozšíření nabídek pro přistěhované ženy a další rozvoj nabídek pomoci.

Naším cílem je, aby tento akční plán byl realizován do roku 2006 a aby jeho implementace byla sledována v rámci „kulatého stolu“. Dalším cílem je od ledna 2003 zřídit intervenční centrálu, protože v tomto okamžiku skončí spolufinancování ze strany spolkového státu.

I nadále je nezbytné podporovat již stávající kompetence v oblasti zesílení, rozšiřovat institucionální kooperační svazky – které se i z našeho hlediska velmi dobře osvědčily – ale také udržet stávající nabídku, dále ji specializovat a vypracovat nabídky pro násillné pachatele a děti. Jen tak je možné násill trvale snižovat.

NÁSILLIE PÁCHANÉ NA ŽENÁCH A JEHO DŮSLEDKY. PREČO SÚ PRÁVE ŽENY „VHODNÝMI“ OBEŤAMI „PARTNERSKÉHO“ NÁSILLIA

EVA SOPKOVÁ, Profamilia, Humenné

Bitie a zneužívanie dievčat a žien je historickou konštantou. Po stáročia bolo vo vývoji ľudstva, rodiny a manželstva normálne nadradené postavenie muža a jeho výlučná moc alebo prevaha pri spravovaní vecí verejných a rodinných. Po celé stáročia bolo normálne, dokonca žiadúce, aby muž ovládal a trestal svoju manželku aj prostredníctvom využívania fyzickej sily. Toto právo mužov ponížovať a trestať svoje manželky podporovali a udržiavali právne, náboženské a kultúrne normy. Je tomu len sto rokov, čo bolo mužom toto legálne právo biť manželku odňaté. Právne normy zanikli, ale správanie pretrváva. Práve v tomto sa zreteľne ukazuje, aký silný je vplyv iných než právnych noriem na správanie ľudí, mužov a žien.

UPOZORŇOVAŤ, HOVORIŤ

Pojmy pomáhajú riešiť problémy, lebo prvým predpokladom riešenia problému je jeho správne pomenovanie a označenie. Ale pojmy tiež pomáhajú zahmlievať a zakrývať problémy, ako napr. aj jav násillia páchaného na ženách.

Starý pojem „bitie manželiek“ zameriaval pozornosť na obeť, a nie na páchatela, ale aspoň naznačoval, o čo ide. Nové pojmy „domáce násillie“, „partnerské týranie, zneužívanie“, „dysfunkcia rodiny“ dokonca úplne zastierajú jeho charakter. Zastierajú skutočnosť, že týranie a bitie nie je séria izolovaných úderov, ale proces úmyselného zastrasovania s cieľom donútiť obeť podrobiť sa vôli násillníka.

Pojmy ako bitá žena, obeť domáceho násillia, týraná žena, ktoré zdôrazňujú situáciu ženy ako viktimizovaného objektu činu niekoho iného, zastierajú jej subjektivitu a konanie. Naznačujú, že „bitá, týraná“ je všetko, čo sa o žene dá povedať, že jej identitou je „byť obeťou“. Lenže ženy, ktoré zažili násillie a ktoré vedia, koľko sily, pozornosti a sebadisciplíny treba vynaložiť na prežitie, sa zriedka identifikujú ako „obete“. Považujú sa za silné ženy, ktoré to nejakým spôsobom vedia zvládnuť. Sú to silné aktívne ženy v každodennom procese zvládania, zápasenia a unikania násillu svojho „partnera“ (A. Jones).

Zatiaľ čo politické zajatie spoločnosť vníma a registruje, domáce zajatie, v ktorom trpia ženy a deti, spoločnosť zväčša nevidí.

V zajatí, v ktorom je obeť v sústavnom, dlhotrvajúcom kontakte s páchatelom, sa vytvára zvláštny druh vzťahu – je to vzťah nadvlády udržiavanej nátlakom. Toto platí bez ohľadu na to, či bola obeť vzatá do zajatia násillne, ako je tomu v prípade väzňov, zajatcov, rukojemníkov, alebo či sa do zajatia dostala kombináciou sily, zastrasovania, rôznych sľubov a lákania, ako je tomu v prípade bitých, týraných a zneužívaných žien a detí. (Judith L. Herman).

Odňať moc obeť, izolovať, vyvolávať a udržiavať pocit hrôzy a bezmocnosti (násillím, aj občasnými „odmenami“), vyvolávať vďačnosť, ovládnuť telo obeť – to sú metódy, ktoré umožňujú jednej ľudskej bytosti zotročiť druhú a získať psychickú nadvládu.

Akokoľvek vystavenie totalitnej kontrole trvajúcej dlhšiu dobu (mesiace, roky) – či ide o rukojemníkov, vojnových väzňov, väzňov v koncentračných táboroch, alebo tie, ktoré boli vysta-